

Naučné stezky

Slovo úvodem

Jáchymovu jako takovému se více méně věnuji od roku 1970, s trochou nadsázky od roku 1964, kdy jsem toto město (resp. jeho haldy) poprvé navštívil. Zpočátku, díky své profesi, jsem se věnoval zejména místním šutrům. V posledních 20 letech (nebo tak nějak) i historii, ale s ohledem ke své profesi směřované opět převážně k hornictví. Ostatně, ať jsem pročítal cokoli významně se točícího kolem Jáchymova, bylo vše ve spojitosti – s hornictvím. I první kroky směrem k lázeňství učinili rekvalifikovaní horníci.

Přemýšlel jsem o tom, co mně sem vlastně přivábilo. Zdánlivě vyčerpávající odpověď by mohlo být, že zájem sbírat šutry, kterých je tu nadúroda. To asi ale nebude ta korektní okolnost. Pocházím z Varů, odkud je stejně daleko do Jáchymova jako např. do Slavkovského lesa, kde je minerálů taky přešel. Teprve s odstupem času jsem si uvědomil, že mně nadobro pohltila zdejší podmanivě vlezlá atmosféra. Jako mráz vám zaleze pod nehty, zavrtá se do duše. Fluidu svérázné jáchymovské fascinace podlehl Agricola, ochomítnout se zde neopomněl ani Goethe, pro pracovní vyčerpání sem poněkud opožděně zabrousila i madam Curie. Uvádět další jména by bylo, vzhledem k tomu z čeho je vyroben papír, neekologické. Sem musíte buď na skok, nebo natrvalo. Ale pak už nelze (bez újmy na duševním zdraví?) toto místo nadobro opustit.

Ve škole jsme se učili, že byla doba kamenná, železná a bronzová. Jednou se bude učit, že byla i doba atomová. Celé 20. století má obecně punc století atomového věku. Kolébkou nové epochy není nikdo jiný, než Jáchymov.

Žijeme v přetechnizované době, těkáme z místa na místo a bezcílně a beznadějně stále „něco“ hledáme. Pořád nejsme spokojeni, pořád nám něco chybí. Duše kraje a duch místa. Chce-li někdo najít ducha hor, měl by přijet sem a začít hledat někde poblíž. Odjakživa tu sídlil duch podzemí. Majestátní Berggeist. V české verzi Permon. Odstěhoval se snad?

Myšlenkám, zformovaných do následujících řádků, jsem věnoval mnoho času, takže snad nevyzní příliš troufale apel na to, abyste textu věnovali alespoň pár minut soustředěné pozornosti a opravdu se nad tím zamysleli, zejména proto, aby se ukázalo, zda-li by to vás vůbec zaujalo, i když vás to v podstatě nezajímá. Není to zaručený recept na to, jak jednou provždy a pokud možno už včera z letitého jáchymovského marasmu vybědnout, ale náznak cesty, kterou by se snad mohlo město ubírat. Text není ani hotovým projektem, který by se dal předložit k žádosti o dotaci, ale náznakem toho, s čím by budoucí cílený návštěvník města mohl počítat jako s běžným zdejším standardem.

Záleží na Vaší úvaze, zda v návrhu „konečného řešení“ územního plánu města by se níže uvedené nemělo zohlednit. Prezentovat Jáchymov jako otevřenou učenci nejen hornických dějin určitě stojí za zamyšlení.

Pro lepší srozumitelnost a představu jsou navrhované stezky popisovány formou průvodce. Zhruba takovouto formu (informace by byly více rozvedeny), včetně fotografií, by mohl mít i případný průvodce tištěný. Není nejmenší důvod, proč by nemohl sloužit i jako jáchymovský propagační materiál.

Následující popis pochopitelně nemůže být zcela vyčerpávající zejména z toho důvodu, že vzpomenout si od stolu na všechno možné i nemožné, provázející v terénu navržené trasy, není v možnostech omezené kapacity mého mozku, zvláště proto, že mnohá místa jsem naposledy navštívil už před lety, neboť můj zájem o někdejší dění směřoval i do širokého okolí Jáchymova. Došlo-li by náhodou k reálné

hrozbě realizace, není důvod, proč si trasu neprojit a opominuté neopominout. Modře označená místa znamenají, že mi čísla či názvy vypadly z paměti. Víím sice, že je někde v hloubi počítače mám uložené, ale nemám duševní sílu je odtud vydolovat, neboť momentální ochota mého kompjútru ke spolupráci, při přeskokování z jednoho disku na další a mezi současně otevřenými programy, je dosti žalostná. Taky jsem byl líný odečíst z mapy metráž stezek. Ať si někdo vezme na procházku krokoměř. Protože, jak se dočtete, jsou stezky pojednány převážně montanisticky a kamenno - přírodně, pro úplnost by nebylo marné dodat i fundovaný pohled z přírody živé. Znáte-li někoho (odborníka), kdo zná něco o místních specifikách (jak s oblibou říkají Slováci), oslovte ho.

Chráněná území a lokality, cestovní ruch

Na chvíli se zastavme u toho, co v nejbližším jáchymovském okolí lze najít. Tam, kde „náhodou“ vedou naučné stezky, tak tyto pochází již z dob socialismu.

Národní přírodní rezervace:

Božídarská rašeliniště (929,6 ha), leží v k.ú. Boží Dar, Jáchymov, Ryžovna; komplex horských rašelinišť, rašelinných luk a smrkových lesů

Národní přírodní památka:

Nic

Přírodní rezervace:

Ryžovna (20,3 ha), k.ú. Ryžovna, Hřebečná; komplex luk, vřesovišť a horských lesů na čediči

Oceán (42,8 ha), k.ú. Oldřichov, Pernink, Pstruží, Vysoká Štola; přirozené horské rašeliniště

Ostrovské rybníky (62,0 ha), k.ú. Bystřice, Hájek, Kfely, Ostrov; rybníční soustava s výskytem vzácných druhů ptactva

Přírodní památky:

Vlčí jámy (1,4 ha), k.ú. Potůčky, hluboké „propadliny“ po bývalé těžbě cínových rud

K ochraně krajinného rázu „v územích s významnými soustředěnými estetickými a přírodními hodnotami“ byla možnost zřídit **přírodní parky**. Boží Dar toho využil v případě parku Zlatého Kopce. V návrhovém období krajského územního plánu se ovšem již nepočítá se zřízením žádného nového přírodního parku.

Existuje i pojem **významný krajinný prvek**, který „jako ekologicky, geomorfologicky nebo esteticky hodnotná část krajiny utváří její typický vzhled nebo přispívá k udržení její stability“ (zákon č.114/92 Sb. o ochraně přírody a krajiny). Zde byly registrovány dva: Popovské pastviny a Arboretum u Němců na Suché. Popovské pastviny jsou registrovány na rozloze 21,3 ha (k.ú. Popov), neboť jde o druhově bohaté porosty pastvin a keřů, s výskytem zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů. Arboretum u Němců je registrováno nejen jako cenný biotop pro řadu vzácných rostlin a živočichů, ale i proto, že jde o esteticky mimořádně působící krajinný prvek. Mimo to se na Popově vyskytují 4 **chráněné stromy**.

K vyhlášení je navrhována **chráněná krajinná oblast** (CHKO) Střední Poohří, která zaujímá část území kolem Ostrova a dále pokračuje směrem k Chomutovu. Severní část zahrnuje údolí Ohře a nižší partie Krušných hor po okolí Klínovce, neboť představuje mimořádně esteticky působivou „harmonickou krajinu“, jejíž ochrana je nutná i z kulturního hlediska. O jižní části (Doupovské hory v hranicích vojenského výcvikového prostoru Hradiště) je zbytečné polemizovat, neboť je ekologickým fenoménem mezinárodního významu. Původní záměr vyhlásit zde Národní park narazil na odpor kapitánů průmyslu, pro legislativní konflikt se zájmy armády je i vyhlášení CHKO zatím v nedohlednu.

Z hlediska soustavy **NATURA 2000** byla oblast od Jáchymova až po Kraslice zahrnuta do Evropsky významné lokality Krušnohorské plató (CZ0414110). Jedná se o území (11779,5895 ha) převážně lesních a lučních komplexů a rašelinišť.

Přejdeme k cestovnímu ruchu. Z úředních údajů se dozvíme, že „*procesy privatizace probíhaly v této oblasti rychleji než jinde, a proto je dnes můžeme považovat za ukončené. Tento bouřlivý rozvoj, který není statisticky podchyten a kvantifikován, byl ve své většině kvantitativní a nebyl provázen potřebným růstem kvality.*“ To je i v Jáchymově dobře patrné.

Podle údajů z Kraje nalezneme vhodné představitele rozvoje cestovního ruchu, s předpoklady pro další rozvoj, hlavně v oblastech:

1. Klínovec, Boží Dar, Mariánská
2. Pernink - Abertamy, Horní Blatná

Nemohu si pomoci, ale pořád dokola se vše točí kolem zimního období. Jako by s táním sněhu tvůrčí aktivitu veškerého úřednictva zaskočila jarní únava.

Zmiňuji pouze to, co se nějak bezprostředně dotýká Jáchymova. Jáchymov jako takový je uvažován pouze jako „*další potenciální středisko, neboť má řadu předpokladů znásobit svůj potenciál cestovního ruchu.*“ Nic víc. Z toho jasně plyne, že na dosavadní činnost jáchymovské radnice pohlíží i kraj spíše shovívavě, než vážně. Přímo mrazivá realita našeptává neznačím, že Jáchymov snad už ani vůbec neexistuje.

Vztekloun Nikita Sergijevič Chruščev svého času vyslovil nadčasovou definici: ***Politik je ten, kdo postaví most i tam, kde neteče žádná řeka.*** S trochou nadsázky se dá říci, že takového politika dosud postrádala jáchymovská radnice. Tj. člověka, který by z Unie, státu či kraje vytáhl potřebné peníze. Ovšem na smysluplné projekty, vedoucí k rozvoji města. Ne na větrníky, které ráz krajiny esteticky i kulturně znehodnotí.

Motto:

Jáchymov – perla českého hornictví

Téma:

Hornická historie, geologie, mineralogie, technické památky, kulturní dědictví, lázeňství.

Účel:

Prezentovat historické centrum těžby nerostných surovin, ve kterém byly položeny celosvětové základy moderního hornictví, metalurgie, geologie a mineralogie.

Místo, kde se před půl tisíciletím zrodily tolary, které daly jméno nynějším americkým dolarům.

Duchovní centrum, ve kterém pobývali věhlasní učenci své doby, a kde zejména Georgius Agricola čerpal podklady ke svému stěžejnímu dílu.

Unikátní mineralogická lokalita a první naleziště smolince, ze kterého manželé Curieovi učinili základní kámen „atomovému věku“, a který paradoxně o půl století později přinesl mnohá utrpení generaci našich otců.

Ojedinelé radioaktivní lázně s prokazatelnými blahodárnými účinky na lidský organismus.

Idea:

Pro seznámení se s bohatou historií prvního českého renesančního města, svého času dokonce po Praze druhého nejlidnatějšího v království Českém, je třeba počítat se zřízením několika naučných tras. Všechny budou vycházet z Hornického náměstí, od budovy někdejší Královské mincovny, dnes muzea, kde jsou uceleně prezentovány informace o zdejších nerostném bohatství, obecném mincovnictví i ražbě tolarů, kde nahlédneme i do hornictví, lázeňství, kulturní historie a temných 50. let 20. století. Poblíž mincovny spatříme kostel Sv. Jáchyma (první ryze evangelický kostel na evropském kontinentě), renesanční městskou radnici a naproti ní budovu možná nejstarší, zato určitě nejdéle nepřetržitě provozované české lékárny (1520 - 198?). Bohužel dnes krčmu té nejhorší kategorie.

Letem pár objasňujících slov k vychloubačně znějícímu příměru perla:

V jáchymovské oblasti, která byla do počátku 16. století nedotčeným důlním terénem, byl od samých začátků uplatněn na svou dobu již zcela moderní a veskrze účelný způsob hlubinných dobývacích prací. A aby toho bylo efektivně docíleno, byla zde neustále hledána i konvenující technika.

Již od samého počátku 16. století, a zejména pak v jeho druhé polovině, tu byly zkoušeny, a podle možností zaváděny či uzpůsobovány, všechny hlavní technické novinky přicházející sem nejen ze saských, ale i z ostatních zahraničních revírů. Četné prameny ukazují, že jáchymovská oblast byla už v této době pokládána za hlavní zkušební provoz přinejmenším pro České země. Zůstane proto trvalou zásluhou jáchymovského revíru, že i v době ekonomicky nepříznivé tu byla vedle pokusů o využití vodních vratných kol definitivně prověřena především možnost obecného uplatnění různých typů pístových čerpadel. Tím se zde, často v prudkém střetnutí s tradičními názory na formy důlní techniky, již v průběhu 16. století vytvářela pevná základna pro další vývoj těžní a čerpací techniky, důlní dopravy i dalších báňských odvětví. Jáchymovský revír nemálo přispěl i ke zrychlení vývoje metalurgické chemie, neboť zejména v údobí převažující těžby rud s malým obsahem stříbra, především rud měděných, olovených, kobaltových a vizmutových, právě zde exaktnějším zkoumáním jejich vlastností bylo možné přejít k jejich komplexnějšímu zpracování. A tak v této průzkumné zkušební činnosti je nutno vidět hlavní význam jáchymovské praxe 16. století a její přínos k vývoji nové báňské techniky, kterou na českém území byla zahájena první fáze důlní mechanizace, orientované na nejvyšší možné využití vodní síly. Přes různé peripetie v dalších stoletích tento trend experimentování pokračoval až do 20. století. Jáchymov byl zkrátka jedno velké a významné výzkumné pracoviště, nikoli ovšem v rámci teoretických poznatků, ale s přímým dopadem na praxi. Tedy přesně to, co dnes draze postrádáme u současných výzkumáků.

Jestli ani tohle nestačí k tomu, aby Jáchymov byl patřičně „prodán“ veřejnosti, pak už opravdu nevím, co by ho mohlo spasit. Nechce to nic jiného, než všechna nej osobně přijmout za své a řádně je začít propagovat. Konečně něco dělat a stát se patriotem. A přestat se za město stydět. Nevěřte tomu, že pouze šaty dělají člověka. To je bulvár!

Poznámky:

Následuje předběžná idea páteřních stezek, detaily by měla upřesnit diskuze.

To, co je zvýrazněno **žlutě**, je předloženo k úvaze, zda to bude vhodné realizovat, i když to něco bude stát. Např. moje představa altánů je obdoba toho, který existuje na Dívčím skoku. Ale koneckonců máme mezi sebou architektky, tak ať něco vymyslí.

Jednotlivá zastavení by byla vybavena standardizovaným informačním panelem, kde text je mimo jiné doplněn i fotografiemi, aby bylo zřejmé, co má být vidět. Obdobné vysvětlující panely by bylo záhodno umístit i u zajímavostí, které se nacházejí na již značených turistických cestách, resp. cyklotrasách.

Součástí naučné trasy by měla být i obnova někdejších laviček, mimo to i osazení zbrusu nových, v neposlední řadě i vyřezání náletových dřevin, znemožňujících nebo omezujících výhledy. Při průchodu městem bude kvalitní funkčnost stezky vyžadovat i opravu některých stávajících schodů (zejména ke škole), mimo vlastní městské komunikace i vybudování několika krátkých zpevněných propojovacích pěšin se zábradlím.

Zvláštní pozornost by si zasluhovala renovace Císařské aleje, jako přirozeného vycházkového místa nejen jáchymovských.

Ke značení tras by bylo možné použít symbolu zkřížených hornických kladívek, různě zbarvených, např. stříbrná stezka – stříbrná, uranová – černá, apod.

Trasy mimo městský okruh (tj. č. 2-5) by měly být zohledněny v koncepci celkového územního plánu, případně i v návaznosti na jiné naučné stezky v okolních katastrech, resp. přeshraniční. Problém je, že v dosahu hranic katastru Jáchymova existuje pouze stezka rašeliništěm, a ekologicko-montanistická stezka při státní hranici na území Německa, pod vrtulemi nad Neklidem směrem k Loučné. O ničem jiném nevím. Tato jediná by se dala s Jáchymovem smysluplně propojit.

Výhledově, ve spolupráci s okolními krušnohorskými obcemi včetně německých, by snad toto snažení mohlo vyústit ve vyhlášení parku „Hornická krajina“, zapsaného v seznamu UNESCO. Co by to v důsledku pro celé Jáchymovsko znamenalo, si snad každý soudný člověk dokáže představit.

Upozornění!!!

Německá strana hor má vše nachystané od roku 1996, čeká jen na odezvu od nás. Nenechme je čekat dalších 10 let. Promrhaný čas přijde všechny zainteresované na nemalý peníz! Nabízí se jedinečná možnost, aby se Jáchymov stal jejich hlavním partnerem na českém území.

První okruh (městský)

Bude mít délku ? km a na celkem 16 zastaveních přiblíží zájemcům historii jáchymovského rudního revíru od té nejstarší stříbrné po nechvalně proslulou, nedávno minulou, uranovou éru.

Zastavení 1:

Po krátkém stoupání od budovy muzea staneme u těžní věže Dolu Svornost, světově prvního uranového dolu a pravděpodobně i nejdéle na světě nepřetržitě provozovaného dolu, kde v hloubce 500 m jsou jímány léčivé radioaktivní termy, které umožňují provoz atypických jáchymovských lázní. Ve svahu nad dolem byl situován lágř Svornost, který navštívíme po jiné trase.

Zastavení 2:

Od Dolu Svornost se vydáme po silnici směrem na Nové Město a po několika desítkách metrů staneme u hornického skanzenu, kde se už nekonečně dlouho plánuje zpřístupnění někdejší uranové štoly č. 1, která v 50. letech 20. století otevřela historický stříbrný revír Vysoké Jedle (Hohe Tanne), odkud pocházejí jedny z prvních písemných zmínek o novém jáchymovském minerálu – smolinci. V lesíku na kopci nad silnicí je ukryto torzo šlikovského hradu nehradu Freudenstein, který měl dohlížet na prostopášnosti rozpustilé chásky hornické.

Ze silnice odbočíme na vrstevnicovou cestu lipovou alejí, kudy kdysi vedla zastřešená důlní kolejová dopravní cesta, kterou se vyvážela hlušina ze šachty Svornost na nedaleký odval. Zastřešení bylo vybudováno pro usnadnění transportu nepotřebného nahého kamení v zimním období.

Zastavení 3:

Míjíme několik replik zařízení pro hutnění stříbrných rud a přicházíme k šachtě Josef, dnes nelogicky, zato něžně důvěrně přezývané Josefka.

Zastavení 4:

Šachta Josef, účelově přejmenovaná z někdejšího staletého cechu Helena Huber na počest rakouského monarchy Josefa, se do roku 1948 pyšnila našim nejstarším dochovaným funkčním žentourovým těžním zařízením. Protože žentour neodpovídal sovětským představám moderního zařízení těžby uranu *pro mírové potřeby*, byl demontován a nahrazen ocelovou těžní věží. Naštěstí všichni na těžbě uranu zainteresovaní potentáti byli ještě zpitomělí časem minulým a očekávání budoucího nemělo prozatím zcela jasné kontury, takže žentour byl demontován a přenesen do Kutné Hory, kde ho jako národní technickou památku můžeme obdivovat dodnes. Bohužel další jáchymovské důlní pamětihodnosti skončily jako nepotřebný brak na haldách.

Abychom si udělali představu o pojmu žentour a nemuseli přitom jezdit do Kutné Hory, postavilo město jeho věrnou repliku v bezprostřední blízkosti jeho původního stanoviště.

Zájemci o mineralogii mohou navštívit po značené cestě, kterou lemují ukázky běžných i méně častých typů hornin Jáchymovska, nedalekou rudní haldu a přemlouvat nevyzpytatelné štěstí o dar nálezu třeba i některého převzácného stříbrného minerálu. Zdař Bůh!

Zastavení 5:

Od šachty Josef sestoupíme po úbočí mohutného důlního odvalu, který zcela zaplnil někdejší malebné údolí, a který reprezentuje obsah 128 km důlních chodeb rudního uzlu Svornost.

Přicházíme k nejmladšímu církevnímu stánku Jáchymova, evangelickému kostelu z roku 1904 (kostel Spasitele), s pamětní deskou věnovanou duchovnímu pastýři nezkrotných havířů z poloviny 16. století, Johannu Mathesiovi.

Zastavení 6:

Projdeme zahradou kolem kostela a úzkou uličkou sestoupíme do Hornické ulice. Přímo pod opěrnou zdí pod námi, za domem č. p. 496, byla zaražena (1512) první úspěšná, tzv. Nálezna, jáchymovská stříbrná štola, která vzápětí vyvolala historicky vůbec největší evropskou mamonu chtivou surovinovou horečku. Čtenáři románů Jacka Londona se o několik století později setkali s obdobným jevem při zlaté horečce na aljašském Klondike či v Kalifornii.

Nacházíme se v historickém centru Jáchymova, na někdejším Chlebném trhu (Brotmarkt). Vpravo vidíme kapli sv. Anny, původně byla dřevěná, nedaleko odtud stála i první jáchymovská radnice a pivovar. Obě budovy byly zbourány, neboť „překážely“ těžbě uranu.

Cestou ke kapli spatříme vpravo čelo mohutné haldy, kde se malomocně krčí tzv. „Rusák“. Pokračujeme ulicí Havlíčkovou, kde ve stráni nad domem č.p. 437, mimochodem snad jediné obytné hrázděné stavby, kterou opomenul zničit katastrofální požár města koncem 19. století, vytušíme haldu prastarého stříbrného dolu Schindler, do jehož dobývky se nedaleko odtud roku 1981 propadla benzinová pumpa.

Zastavení 7:

Po několika desítkách metrů z ohbí ulice odbočuje cesta, ze které spatříme nejstarší dochovanou jáchymovskou stavbu – Špitální kostelík všech svatých – pravděpodobně z roku 1516 a městský hřbitov, kde jsou mj. vedle sovětských válečných zajatců pohřbeny i bezejmenné oběti stalinicko-gottwaldovské politické zvrůle.

Zastavení 8:

Projdeme kolem Špitálního kostelníka a lesní vrstevnicovou cestou dojdeme na místo, kde je výhled (dřevěný altán) na boční jáchymovské údolí, kde nelze přehlédnout mohutnou budovu někdejší jáchymovské tabákové továrny (z pol. 19. stol.), úpravné lázeňské domy i cizorodě působící stavbu tzv. ruského kulturního domu. Na horizontu v pozadí nás neorganicky trčící vrtule upozorní, že se píše 21. století, a téměř neviditelná špička betonového strašáku radiokomunikací nás upozorní na blízkost nejvyšší hory Krušných hor – Klínovce.

Zastavení 9:

Lesní pěšina nás povede kolem někdejší Lesní kavárny (dnes Belveder) k nejproslulejšímu lázeňskému domu – Radiumpaláci. Odtud je jen skok do prostoru bývalé jáchymovské Stříbrné huti, kolem které později vyrostla věhlasná továrna na výrobu uranových barev a izolaci radia.

Zastavení 10:

V lázeňské části města si povšimneme nejstaršího ryze lázeňského zařízení, tzv. Lázeňské budovy, dnes přejmenované na Lázeňské centrum G. Agricoly, a cestou

kolem ukradené pamětní desky, věnované tomuto učenci, projdeme lázeňským domem Curie, pod kterým ústí do Klínoveckého potoka nejdůležitější jáchymovská dědičná štola Daniel, a vystoupáme k základní škole z 50. let 20. století, pojmenované rovněž na počest nejštedřejšího jáchymovského donátora – Marie Curie-Sklodowké.

Zastavení 11:

Vrstevnicovou ulicí B. Němcové dojdeme k zahrádkářské kolonii, která je situovaná na jižním svahu někdejšího významného stříbrného revíru Dolního Tureckého vrchu (Unter Türckner). Cesta, kterou jsme šli, v podstatě sleduje průběh dědičné štoly Daniel, která je zde v hloubce několika desítek metrů, a která měla zásadní význam pro odvodnění celého jáchymovského důlního revíru. Na křižovatce cest odbočíme vpravo a po několika desítkách metrů projdeme prostorem svého času významného stříbrného dolu Zlatá Růže (Goldene Rosse). Dodnes ho připomíná nevelká halda.

Zastavení 12:

Od Zlaté Růže vystoupáme do Císařské aleje (pojmenována po císaři Josefu) a konečně ještě výš, na tzv. Klobouk (812 m n.m.) (altán). Tento vrch je zajímavý tím, že zde na povrch vychází tzv. skarn, což je velmi houževnatá hornina, která často obsahuje významné množství zejména železné rudy. Zde však výjimečně nalezneme pouze pár zrněk sfaleritu (ZnS). Přesto vrch přitahuje za bouřky blesky, takže žádná stavba zde dlouhodobě neobstála. Už Mathesius v jáchymovské kronice z poloviny 16. století popisuje smrt několika lidí, které zde zasáhl blesk.

Odtud snad nejlépe přehlédneme úchvatné panorama horského města včetně okolních hor, kterým dominuje Klínovec.

Za povšimnutí stojí členění sz svahu jáchymovského údolí, který představoval podstatnou část zdejšího nejstaršího stříbrného revíru. Stará hornická praxe vyčlenila v terénu, který vidíme, tzv. „pohoří“ nebo „hory“ (Gebirge). Nejjižněji byl Pfaffenberg (Kněžský vrch), na němž vidíme sjezdovku, pak následoval Schottenberg (Zámecký vrch, se zbytky zámku), další byl Kolberg (Uhelný vrch), mezi který a následující byl „jako klín vražený“ Keilberg (Klínovec) a úplně na severu byl Niclasberg (Mikulášský vrch, Nikolaj). Klobouk, na kterém stojíme, a jeho okolí patřil do hor Dolního Tureckého vrchu (Unter Türckner) a vyzývá kóta Šance (927 m n.m.), severně odtud, představovala hory Horního Tureckého vrchu (Ober Türckner). Otočíme-li se směrem k horizontu s větrníky pohlížíme na někdejší Wiedergebirge a Sonnenwirbel (zprvu Sonnenberg či Keilberg; dnešní Neklid) a na pomyslné spojnici Klobouku s Klínovcem ležely Dürnberg (Suchá) a severně od něj Mittelberg. Směrem na jih odtud vidíme Panoramu a lázeňskou část města, kde byl Arlsberg. Poslední jáchymovská „pohoří“ jsou ukryta v krajině za Novým Městem (Reichsgebirge, s významným dolem Evina jabloň, a Wernsberg, tj. dnešní Vršek).

Při pohledu na protější jáchymovský svah nemůžeme přehlédnout mohutný odval Svornosti. Porovnáme-li velikost haldičky starého stříbrného dolu Zlatá Růže, kolem které jsme prošli, resp. několika zatravněných, které vidíme v bezprostředním okolí Klobouku, a mohutné výsypky po těžbě uranu z rudního uzlu Svornost, pak si teprve uděláme tu správnou představu o socialistické „velkorysosti a mírovém využití uranu“.

Zastavení 13:

Z Klobouku se vydáme směrem k psímu (kynologickému) cvičišti, nad kterým vede vrstevnicová cesta, která v minulosti sloužila jako přivaděč energetické vody pro

jáchymovské doly a úpravny až ze vzdáleného Neklidu. Po několika desítkách metrů dojdeme k dřevěnému altánu, kde se nám naskytne utěšený pohled na renesanční jádro města s radnicí, mincovnou, kostelem sv. Jáchyma a těžní věží Dolu Svornost. Při pohledu na dispozici věží šlikovského Freudensteinu sami posoudíme, zda se strategicky mohlo jednat o hrad, nebo spíše o zámek.

Zastavení 14:

Vrátíme se zpět na rozcestí a starou úvozovou cestou (někdejší cesta Jáchymov–Annaberg) sestupujeme do jáchymovského údolí. Projdeme kolem hřiště, umístěného na někdejší Olověném dolu, který v 16. století dobýval rudu ze žíly sv. Trojice, a staneme u kaple sv. Jana Nepomuckého.

Zastavení 15:

Poněkud strmější sestup nás dovede na náměstí Republiky v místě, kde stojí „dům pekaře Kühna“ (č.p. 282), který je významný tím, že zde byly prováděny první „radiové“ koupele. Stanuli jsme u kolébky jáchymovských lázní, resp. u kolébky všech lázní, využívajících léčebné účinky přírodní radioaktivity. Naproti přes park opět vidíme dům čp. 496, za kterým byla vyražena první stříbrná jáchymovská nálezná štola.

Zastavení 16:

Cestou vzhůru po náměstí Republiky mjíme renesanční domy, některé se zachovanými zdobnými portály, až staneme v parku před kostelem sv. Jáchyma. Vedle církevních památek (socha sv. Jana Nepomuckého, sousoší nejsv. Trojice), nás bezesporu zaujme křížová cesta sochaře R. Podrázského, věnovaná utrpení vězňů v jáchymovských uranových lágrech. Na jednotlivých pomníčkách jsou uvedeny jejich názvy.

Jsme u konce městského okruhu. Zvolíte-li si některý z dalších okruhů, buďte připraveni na to, že se budete od města vzdalovat a procházet „špinavou“ přírodou.

Druhý okruh (uranový)

Muzeum – Freudenstein – Rovnost II – Adam – Zimní Eliáš – Eliáš – Rovnost I – Nové Město – Vysoká Jedle – Svornost – muzeum
Bude mít délku 7 km a celkem 13 zastavení.

Nejprve po společné trase s prvním okruhem vystoupáme k Dolu Svornost. Po silnici směrem na Nové Město mineme skanzen a po zhruba 500 m můžeme pod silnicí sledovat mohutný svornostenský odval.

Zastavení 1:

Silnice prochází areálem někdejšího zámku Freudenstein, v jehož sklepeních se údajně tajně vybíjely první jáchymovské tolary. Během třicetileté války zámek vlastní neopatrností císařské posádky vyhořel a postupně byl rozebírán na stavební materiál, takže se dodnes zachovaly pouze dvě věže. Věž nalevo od silnice dlouho sloužila jako sklad střelného prachu pro důlní účely, věž napravo využíval hlásný pro oznamování počátků havířských směn.

U prvních domků Nového Města se ohlédneme zpět k někdejšímu zámku a uvidíme, že z této strany nemohl údajný hrad obrannou funkci v žádném případě plnit. Po

silnici dojdeme až pod vrchol stoupání, kde odbočíme vpravo na starou úvozovou cestu. Lesem procházíme přes jižní část půlnoční žíly Schweitzer, která byla velmi bohatá na stříbro i uran.

Zastavení 2:

Došli jsme na rozcestí „U Adama“, ke kterému se vydáme. Vpravo na nevelké haldičce je umístěn malý pomníček, který připomíná nešťastné úmrtí sběratele minerálů v podzemí šachty Rovnost II, která je nedaleko odtud na louce vlevo. Místo šachty označuje z louky trčící nevelká železná roura zalitá do betonové desky, kterou je jáma zakryta.

Zastavení 3:

Po zarůstající silnici dojdeme k rozvalinám někdejšího Dolu Adam. Na okamžik odbočíme na nedalekou haldu, z jejíhož vrcholu přehlédneme dispozici poutního místa Mariasorg. Místo zlikvidovaného kláštera už ale pouze uvidíme nový areál Ústavu sociálních služeb. Nedaleko odtud pak typické hornické sídliště z 50. let, přeměněné koncem 60. let 20. století v rekreační objekty zejména pražských institucí.

Sběratelé minerálů mohou při troše štěstí nalézt ukázky rud Co-Bi (skutterudit, ryzí vizmut, bismutinit) a Pb-Zn (galenit, sfalerit). Vyloučen není ani nález smolince, případně uranové slídy (torbernit, autunit). Nejčastěji se však podaří najít pouze jalovou karbonátovou žilovinu, tvořenou dolomitem nebo kalcitem.

Na rozhraní lesa a louky probíhal ostnatými dráty „chráněný“ areál dolu. Dodnes zde lze mezi stromy spatřit původní sloupy někdejšího koridoru, bránícího útěku potrestaných odtud.

Zastavení 4:

Po návratu na naučnou stezku scházíme do Eliášského údolí, kde na vlastní oči spatříme velikost socialistické velkovýroby. Jakmile sejdem s kopce na rovinu, stojíme na haldě. Po několika desítkách metrů chůze po haldě se rozhlédneme. Vlevo, ve směru kterým jsme přišli, vidíme mohutný odval tzv. Zimního Eliáše, trochu víc vpravo, na protějším svahu, pak haldy z Dolu Eva.

Na Zimním Eliáši mají trpěliví sběratelé šanci nalézt celou řadu minerálů, od nejběžnějších po velmi vzácné, které na jiných jáchymovských haldách ani náhodou nenaleznou. Určitě se zde vyskytuje kalcit, dolomit a siderit, který nezřídka doprovází rubínová očka sfaleritu či galenit, vzácně i ryzí drátkovité stříbro. Ovšem doufat v nález stříbrných drátů „jak husí brk silných a půl lokte dlouhých“, který v polovině 16. století popisoval Mathesius z dolu Evina jabloň na protějším svahu (Eva Apfelbaum; někdejší jáchymovské „pohoří“ Reichsgebirge), by byla čirá bláhovost. Relativně běžný je zde smolinec, uranové slídy a jiné sekundány s uranem. Příjemně překvapit může nález niklových rud (nickelskutterudit s nikelinem) porostlých druhotným niklovým květem annabergitem a doprovázených stříbrným argentitem. Poměrně často se dají nalézt jehličky bismutinitu, méně často v průvodu krystalků nebo „koulí“ diamantově lesklého eulytinu, žlutého bismutitu a beyeritu, a vzácného zeleného namibitu.

Zastavení 5:

Vrstevnicovou silnicí, po které dýchavičně drkotaly vrchovatě naložené Tatry Jáchymovských dolů, aby hlušinu z podzemí donekonečna vyvrhovaly na někdejší panenskou stráň, sledujeme průběh Eliášského údolí, přeměněné v jedno velké

smetiště. „Smetím“ zde není komunální odpad, nýbrž jemný písek, pocházející z gravitační úpravny uranových rud stejného jména. Sejdeme na povrch odkaliště, ale písek zde neuvidíme. Je překryt vrstvou běžné kamenité hlušiny proto, aby byl stabilizován. Budeme-li se pozorně dívat na kamení pod nohama, možná objevíme i nějaký ten minerál. Sejdeme pod hráz odkaliště, kde uvidíme, jak Eliášský potok, vytékající z novodobého báňského rybníka, mizí v betonovém jícnu kamsi do hlubin. Na povrch vytéká až na druhé straně odkaliště.

Za úvahu by stálo vybudování vodního kola pod vodopádem, s pohonem např. stoup.

Zastavení 6:

Cesta nás dovede do prostoru historického a zároveň i novodobého uranového Dolu Eliáš (resp. Jiřina). Nemůžeme přehlédnout pietní místo skautů, kde si každoročně připomínají utrpení svých předchůdců, vězněných v jáchymovských lágrech. Jejich kříž stojí na haldě nasypané až v 80. letech 20. století. Ne, že by se zde snad ještě v té době dolovalo. Důvod je mnohem prostší. Začalo se nebezpečně propadat ústí prastaré úklonné jámy Eliáš. Šachty z poloviny 16. století, kde mj. probíhaly nepříliš vydařené pokusy vdechnout život novému supervýkonnému čerpadlu důlních vod a zároveň i supertěžnému zařízení, vedle kterého „člověk vypadal jako hračka u katedrály“. Nákresey konstrukce, byly-li vůbec, se nedochovaly. Touha člověka proniknout do „nedozírných“ hloubek je snad i dnes z čistě lidského hlediska pochopitelná. Z čistě ekonomického hlediska byli starci po čase přinuceni ukončit experiment a vrátit se k osvědčeným a jakž takž spolehlivým zařízením. Uvědomíme-li si, že zdrojem energie pro Monstrum měl být ten „čůrek“ proudící v Eliášském potoku, pak konstruktér, nebyl-li na hlavu padlý, nejspíš vycházel z informací dodaných bezprostředně po jarním tání. Nedostatečný energetický zdroj byl ostatně limitujícím faktorem i dalších nápadů tehdejších vynálezců. S párou ani elektřinou ještě zákonitě nemohli počítat.

Tento důl v minulosti proslul nálezy unikátních minerálů (mixit, johannit...), které dodnes zdobí nejedny světové sbírky.

Zastavení 7:

Po pár desítkách metrů dojdeme k silnici, u níž se nacházel lágř Eliáš. Celý prostor je dnes zalesněn a nic nepřipomíná, že by tu stálo něco lidsky odpudivého. Do lágřů ústila stará štola Jiří, která byla zabezpečena mřížemi, uvnitř bezpochyby i tzv. katry, aby odtud nemohl nikdo nekontrolovaně uniknout. Tato štola, ražená po stejnojmenné jitrní žíle probíhající až do Jáchymova, měla řadu odboček, směřujících např. do nedalekého důlního pole Eduard či Rovnost. **(Obnovit portál štoly, po pár metrech je totálně zavalená).**

Pro sběratele minerálů se zde nabízí ojedinělá možnost najít pro Českou republiku netypický minerál chromit. Tuto masivní chromovou rudu lze nalézt bezprostředně u cesty vedoucí lágřem směrem k Eduardu, nebo mezi stromy nedaleko odtud. Minerál pochází z ložisek v Albánii a sem byl dovezen proto, aby se ověřila možnost jeho úpravy v gravitační úpravně Eliáš po ukončení její činnosti při úpravě uranové rudy. Stavba nové úpravny kdesi jinde by byl příliš drahý špás. Zřejmě napjaté vztahy pročínsky orientované komunistické Albánie s komunisty orientovanými na Sovětský Svaz vedly k tomu, že ze záměru nakonec sešlo a úpravna Eliáš skončila ve šrotu.

Zastavení 8:

Na křižovatce odbočíme vpravo (ze směru od Zastavení 6) a někdejší silnicí budeme stoupat. Po několika desítkách metrů se dostaneme do míst, kde silnice přerušila

vodní struhu, vedoucí od Heinzenova rybníka (Heinzen Teich) pod Eduardem. U tohoto názvu se na chvíli zastavme. Tento báňský rybník postavil v 16. století kunstmistr Heinzen (v dnešním pojetí projektant a stavař vodních staveb a konstruktér zařízení poháněným vodou). Časem se porůznu objevoval název Heizen Teich, výjimečně Heisen Teich, zřejmě v závislosti na tom, kolik dioptrií dotyčný opisovač právě postrádal. A to už byl krůček k tomu, aby některý český polyglotní ignorant pochopil původně jmenný název jako výraz odvozený z německého heiß (horký). Proto nyní na nových mapách najdeme naprosto stupidní a zavádějící název Horký rybník. Zavádějící v tom, že opravňuje k domněnce, že se jedná o rybník s termální vodou. Zkuste se vykoupat. Jak by asi tímto postupem dopadl název Karlův most? Že máme asi přirozené nadání nelogicky prznit slova svědčí i další zdejší příklad. Např. již zmíněná štola a žíla Jiří překřížila tzv. Červené žíly, které pro lepší rozlišení nesly názvy jako Červená žíla, Malá červená žíla... Jáchymovské doly zpočátku veskrze řídili sovětští experti, kteří si německý název žíly Rotegang správně přeložili jako Krásnaja (česky tedy červená). Na pozdějších mapách českých „expertů“ ale vedle sebe v pohodě nalezneme jak Červenou žílu, tak i Malou krásnou žílu. Jak se mezi sebou experti obou stran vlastně domlouvali, je tedy záhada.

Vodní struha pokračovala směrem k budově tzv. Turba (vybavené kompresory pro úpravenského účely), torzu jediné stavby, která zůstala po bývalé gravitační úpravně Eliáš, kde za vodním bazénem mizela v podzemí, v tzv. Vodní štolě (portál?). Touto štolou byla voda přivedena na vodní kolo těžního stroje v šachtě Werner (Rovnost). Cesta drahocenné vody zde ovšem nekončila, ale když vykonala práci, byla podzemím na horizontu štoly Albrecht vedena až do Jáchymova, kde se část energie využila pro pohon stoup u šachty Josef, část na vodosloupovém těžním stroji Dolu Svornost. Teprve pak už bez dalšího důlního využití odtékala dědičnou štolou Daniel do Jáchymovského potoka.

Za povšimnutí stojí i poměrně velká halda starého cechu Voglisangt (Ptačí zpěv). Touto štolou se dobývala bohatá Dušní žíla (sv. Ducha, Geistergang) i další žíly v prostoru, který je v odborné literatuře uváděn jako rudní uzel Rovnost.

Zastavení 9:

Nyní silnicí vystoupáme téměř na vrchol kopce, abychom spatřili několik chat uprostřed nichž se nachází „cosi“, obložené do výše 2 metrů železnými pláty. Nacházíme se v prostoru Dolu Rovnost. To „cosi“ je otevřený dýchavičný sopouch z nitra Země. Je to výdušná jáma Rovnost, nejhlubší důl jáchymovského revíru, hluboký 661 m (připočteme-li slepou jámu pak 707,70 m). Nejhlubší je proto, že stojí na nejvyšším kopci. V jeho největší hloubce je jeho nejhlubší 12. patro propojeno s nejhlubším 12. patrem Svornosti. Oba doly se přestaly zahlubovat v okamžiku, kdy dosáhly žulového podloží. Jakmile rudní žíly opustily nadložní krystalické břidlice a narazily na žulu, ruda se z nich kvapem vytratila. Nebyl proto důvod dál se pracně drát do stále větší a větší hloubky. Snad to tak opravdu je. Nikdo ale dosud pořádně neobjasnil, kde přišla léčivá jáchymovská terma k tak vysoké radioaktivitě.

Rovnost patřila k nejproduktivnějším jáchymovským dolům. Rovnost měla lví podíl na zrodu jáchymovského lázeňství. Na patře Daniel byla objevena radioaktivní voda (Štěpovy prameny), kterou odtud zpočátku nosil v putně na zádech Josef Prehnig do prvních radioaktivních lázní v domě pekaře Kühna v Jáchymově. Později už byla odvážena koňským povozem. Ještě později pro ni nechal položit vodovodní potrubí faktický zakladatel jáchymovských lázní, báňský inženýr Štěp, odtud až do Jáchymova. Pochopitelně pod zemí a vše stihl během jednoho měsíce. Voda konečně mohla samospádem téci do první vany v první speciálně postavené Lázeňské budově

(dnes Lázeňské centrum G. Agricoli). Jáchymovské lázeňství mohlo začít pořádně nabírat dech.

Patro Daniel se nachází v hloubce 300 m a až potud je důl suchý, protože veškeré důlní vody do úrovně tohoto horizontu odvádí nejdůležitější jáchymovská dědičná štola Daniel. Pod touto horizontální úrovní jsou všechny jáchymovské doly zatopeny (s výjimkou Dolu Svornost, včetně šachty Josef, odkud se důlní vody čerpají). Potrubí s radioaktivní vodou bylo vedeno touto dědičnou štolou. Dodnes na mnoha místech zůstalo.

Otočíme-li se k protějšímu svahu nad Eliášským údolím uvidíme někdejší jáchymovské „pohoří“ Werlsberg (Vršek), kde nelze přehlédnout odval z Dolu Barbora. Dnes se v bývalém areálu dolu nachází několik rekreačních zařízení.

Po rozbité silnici zdoláme posledních pár metrů stoupání a začneme pomalu klesat směrem ke křižovatce silnic s odbočkou na Nové Město.

Zastavení 10:

Cestou z Rovnosti jsme zejména u křižovatky na Nové Město mohli v okolním lese pozorovat množství malých haldíček, které sledují po obou stranách průběh silnice (Abertamská zatačka-Mariánská) v délce několika set metrů. Silnice totiž bezděky kopíruje průběh půlnoční žíly Schweizer (pojmenování po jméně těžaře, proto česky nesprávně se žíla někdy nazývá Švýcar), která byla velmi bohatá na stříbro (ale i na uran). Zde bylo na jedné míře dosaženo vůbec nejvyššího jáchymovského zisku z jednoho podílu (každý důl měl vždy 128 kuksů, tj. důlních podílů), který měl hodnotu 1 000 tolarů. Z této žíly pocházejí zprávy, že „stříbro se sekalo až do hloubky 80 m motykou“.

Po zjištění, že sloučeniny uranu dokáží krásně obarvit sklo, byly zdejší haldy prvním místem v Jáchymově, kde se uran začal cíleně „těžit“. Těžba ovšem spočívala v tom, že se staré haldy, zbylé po těžbě stříbra, začaly překopávat a kdysi vyhozený smolinec se pečlivě vybíral. Bylo to levnější, než smolinec těžit hlubinně. Kuriózní je, že počátky sovětského dobývání jáchymovského uranu byly obdobné. Pouze s tím rozdílem, že Sověti nebyli troškaři a převážnou většinu hald kompletně odvezli rovnou na úpravnu.

Na Novém Městě nás uvítá hornické sídliště z 50. let, dnes většinou sloužící k turistickým účelům. Na opačném konci zástavby budeme sestupovat do jáchymovského údolí úzkou asfaltovou cestou, ze které spatříme roztroušenou zástavbu původního Nového Města. Opět jde o hornickou kolonii, tentokrát ovšem ze 16. století.

Zastavení 11:

Projdeme Novým Městem a na jeho konci, u kapličky z 18. století, odbočíme na starou cestu vedoucí z Jáchymova na Mariánskou. Nedaleko od místa, kde cesta zatáčí, si můžeme prohlédnout ústí štoly z počátků stříbrného dolování. Na první pohled je zřejmé, že ražení pomocí mlátku a želízka bylo neobyčejně namáhavé, takže starci razili pokud možno co nejnižší a nejužší chodbice.

Zastavení 12:

Po několika desítkách metrů sestupu přijdeme k odbočce vlevo, po které se vydáme. Dostaneme se k otevřenému ústí štoly Vysoká Jedle (Hohe Tanne), které je pečlivě zamřížováno. Je to pozůstatek zabezpečení ústí štol proti útěku vězňů, pracujících v uranových dolech. Postupovali-li bychom od ústí směrem dovnitř, setkali bychom se s dalšími obdobnými železnými katry. Často byly 3 až 4 za sebou. Tato opatření se

dělala u štol, které komunikovaly s rozsáhlým důlním revírem pod ní a ústily na zemský povrch. Když se takovéto štoly přestaly využívat (např. pro větrání), byly buď uměle zavaleny, nebo se několik metrů od ústí zazdily či zalily betonem. Zdi byly silné až do první desítky metrů. Prokopat se jimi v relativně krátkém čase bylo prakticky nemožné.

Tento důl je pozoruhodný tím, že odtud pochází první písemná zmínka o smolinci.

Zastavení 13:

Nedaleko odtud přijdeme na travnaté prostranství, jehož rovná plocha vznikla v důsledku nasypání vytěžené hlušiny z cechu Vysoká Jedle na poměrně strmý svah. Vzniklo tak ideální místo pro vybudování lágru Svornost v bezprostřední blízkosti stejnojmenné šachty. Rekonstruované tzv. Mauthausenské schody představují každodenní „procházku“ na zdravém vzduchu zde vězněných nebožáků před vstupem na práci v nezdravém prostředí v podzemí.

Zdatnější mohou sestoupit po schodech, méně zdatní se vrátí zpět na starou jáchymovskou cestu. V obou případech zde naučná stezka končí, protože nedaleko odtud začala.

Třetí okruh (vodní díla)

Muzeum – štola Leithund – „vodní“ štola a sv. Vít – Městský rybník – lágr Nikolaj – Eduard – Heizenův rybník – důl Antonín – Seidlův rybník – Visutý most – štola Valouny – Farská louka (zeolity) – rozcestí U klád – Kamenná hora – štola Waselauf – vodní struha – štola Gegenbau – vodní struha – muzeum
Bude mít délku 7 km a celkem 15 zastavení.

Zastavení 1:

Vydáme se směrem ke kostelu sv. Jáchyma a Mathesiovou a ... ulicí vystoupáme k poslednímu jáchymovskému domu, kde na druhé straně státní silnice spatříme v zemi napůl zapuštěný portál štoly Leithund, jejíž název je vytesán do kamene.

Zastavení 2:

Po státní silnici dojdeme do zatáčky, kde odbočíme na pěšinu sledující Jáchymovský potok. Dojdeme do míst, kde je jakési vodárenské zařízení. V levé části kamenné obruby lze spatřit nápis Dürrenschoberger Stollen. Tato bývalá štola je zajímavá tím, že tudy byla přiváděna technologická voda na důlní zařízení Dolu Svornost a Vysoká Jedle až ze vzdáleného Neklidu. Její vyústění na opačné straně (štola Gegenbau) uvidíme později.

Naproti, přes potok, vidíme haldu stříbrného dolu Dolní sv. Vít. Už sám název Dolní naznačuje, že existoval i Horní sv. Vít, který byl situován o pár desítek metrů výše.

Zastavení 3:

Stezka nás přivedla k protrženému Městskému rybníku (1981), takže romantické prostředí s lodičkami na hladině, které zachycují meziválečné pohlednice, zde bohužel nenajdeme. Tento báňský rybník nejspíš neměl požehnání od podzemského vládce Permona, neboť se protrhl už v 16. století (1593). Tehdy byl ovšem promptně opraven, neboť na něm byla existenčně závislá úpravárenská a těžební zařízení Vysoké Jedle a Svornosti.

Obě dvě příhody způsobily ve městě Jáchymově spoustu škod.

Zastavení 4:

Přestože se vyskytujeme na území někdejšího stříbrného „pohoří“ Niclasberg (Mikulášský vrch, Nikolaj), tak moderní prospektoři zde objevili i uranovou anomálii a vyhloubili uranovou jámu Nikolaj. Tato šachta však nebyla těžbou uranu nijak významná, zato výjimečný byl lágr, který byl poblíž postaven. Byl to lágr s nejkřutějšími podmínkami pro odsouzené, zejména v zimním období. Potrestaní nepracovali na šachtě Nikolaj (byla to průzkumná jáma), ale na asi 800 m vzdálené šachtě Eduard, kam byli „dopravováni“ tzv. ruským (jáchymovským) autobusem zadrátovaným koridorem.

Zastavení 5:

Cesta, kterou jdeme k bývalému Dolu Eduard, je někdejší koridor, kudy uháněl jáchymovský autobus (slovo ruský se jeví jako čirý alibismus, neboť o odsouzené „pečovali“ ryze čeští specialisté, jejichž krvelační psi měli rovněž český rodokmen). I budovy, které cestu lemují, jsou ryze uraňácké, i když už dnes mají civilizovanější fasády.

Na Eduardu, dnes areál biatlonu, již nenajdeme místo, kde byla vyhloubena jáma. Pouze betonové patky těžní věže, milosrdně ukryté v trsu zeleně, nám sdělují, že tady se taky dolovalo. Ostatně mohutný odval, po kterém ubíhají asfaltové tréninkové tratě, nenechá nikoho na pochybách, že by se tady mohlo dít něco jiného. Pohlédneme-li z hrany odvalu do údolí, spatříme Heinzenův báňský rybník. O peripetích kolem jeho názvu i funkci už byla řeč na tabulích druhého okruhu. Co lze doporučit, je na okamžik opustit trasu, a slézt dolů k rybníku a dojít na jeho hráz. A z hráze pohlédnout na haldu. Je to nejkrásnější halda jáchymovská, dá-li se v případě haldy vůbec o kráse mluvit. Možná, že kouzlo umocňuje hladina rybníka. Možná, že velké balvany, jako by naskládané v čelo haldy, dávají nahlédnout do nitra člověka – dobyvatele. Tady je na krátký okamžik zkoncentrováno a zhmotněno nekonečné lidské pachtění, jak vyrvat z útroby Země to nejčennější, co skrývá. A to za každou cenu!

Sdělení sběratelům: nejsou zde vyloučeny nálezy pěkných ukázek minerálů, rud i sekundárů.

Zastavení 6:

Opouštíme areál Eduardu a sledujeme tok regulací umravněného Eliášského potoka. Přejdeme mostek a staneme u cechu Antonín. Zde se nedobývalo ani stříbro, ani uran, nýbrž mnohem prozaičtější surovina – železo. Na povrch zde vychází tzv. skarn, což je velmi houževnatá hornina obsahující železnou rudu. Zde převážně hematit a malé množství magnetitu. Nalézt lze i velmi pěkné ukázky stébelnatého aktinolitu.

Zastavení 7:

Lesem projdeme až ke státní silnici, kterou přejdeme a dále budeme sledovat tok Eliášského potoka. Cestou mineme několik starých důlních děl a dojdeme na hráz dalšího báňského rybníka, který se nazývá Seidlův nebo Špičácký (Seidel Teich, Spitzberger Teich). Vstoupili jsme na území rezervace Božídarské rašeliniště.

Od státní silnice by mohla další stezka pokračovat ke Hřebečné, po staré cestě z Jáchymova na Ryžovnu, kde jsou k vidění mnohé geologické i montanistické zajímavosti, včetně dalšího báňského Mrtvého rybníka.

Zastavení 7:

Po lesní cestě, kterou tu i onde lemuje nepříliš úspěšné pokusy nakutat výnosnou žílu, dojdeme k silnici vedoucí na Boží Dar. Silnici sledujeme až na vrchol stoupání, kde ji překročíme a při jejím okraji jdeme ještě několik málo stovek metrů. Narazíme zde na počátek vodní struhy, která velkou oklikou směřuje až do Heinzenova rybníka, aby zde odevzdala maximum možného množství zachycené vody, kterou se při své cestě horským terénem snažila načepovat ze všech stávajících i sezónních pramínek. Dojdeme k místu, kde narazíme na potůček, vytékající z Božídarského rašeliniště. Toto místo je na starých mapách označováno jako Visutý most, tj. místo, kde cesta z Jáchymova do Saska byla přemostěna. Nejspíš proto, že procházela bahnitým rašeliništěm a koně by to nezvládli.

Zastavení 8:

Naše další cesta bude sledovat tok potůčku, kde můžeme pozorovat erozi obnažené lavice svorových hornin. Vstoupili jsme do bezejmenného údolí, které se dříve nazývalo Schröderské. Mineme ústí bezvýznamné štoly, ze které vytékají železem bohaté důlní vody, na což upozorňuje vysrážené rezavé bahno, a dojdeme k dědičné

štol Reicheschiebe (Bohaté Valouny), kde se těžily rudy kobaltu, vizmutu a uranu. Důl patřil do jáchymovského „pohoří“ Wiedergebirge. Štola byla po ukončení těžby zavalena, takže ze zatopené chodby vytékají důlní vody tlakem až nad úroveň stropu štoly. Hlušínová halda je při vyšším stavu vody (zejména po jarním tání) neustále odplavována vodou, takže sběratelé minerálů mohou najít ukázky nerostů kolem potoka i značně daleko od haldy.

Z koryta potoka pod haldou vymizely svory, které nahradily výlevné horniny čedičového typu.

Zastavení 9:

Stará hornická cesta nás vyvede ven z lesa na Farskou louku. Zejména zde, na rozhraní lesa a louky, v cestě a kolem ní, se nacházejí pro Krušnohoří dosti netypické výlevné horniny, charakteru trachytů až fonolitů. Rozbijeme-li takovouto horninu, uvidíme množství dutinek, svědčících o značně proplyněném výlevu. Dutinky vyplňují jehličky natrolitu (minerál ze skupiny zeolitů) či mandle kalcitu, v blízkosti tmavých basických uzavřenin se tu a tam najdou nažloutlá zrna titanitu.

Kdysi měl být na Farské louce vybudován báňský rybník, ale nakonec z toho sešlo, protože tektonika tohoto prostoru nezaručovala, že zadržená voda nenávratně nevymizí po nějaké poruše.

Zastavení 10:

Přejdeme koryto potoka, které bývá často zcela bez vody, a vydáme se cestou vzhůru. I zde v lese nalezneme dutinkaté horniny se zeolity. Po dosti prudkém stoupání dojdeme do míst, kde byl vyražen skrz kopec „tunel“ (portál?). Nejednalo se o důlní dílo, kde by se nacházely užitkové minerály, ale o dílo, jehož smyslem bylo přivést technologickou vodu z oblasti Neklidu až do Jáchymova. Protože v cestě stál kopec, který nebylo možné smysluplně obejít pomocí vodní struhy, byl hornicky proražen.

Zastavení 11:

J sme z lesa venku a stanuli jsme na křižovatce cest, které se nazývá U klád. Přímo před sebou vidíme louky někdejších jáchymovských „hor“ Sonnenwirbelu s mnohými pozůstatky po dolování. Dnes se tento prostor nazývá Neklid a představuje oblíbený terén pro sjezdové lyžování. Vydali-li bychom se klesající cestou směrem k Neklidu, záhy bychom došli do míst, kde cesta nápadně udržuje zdánlivou horizontální rovinu. Ve skutečnosti cesta nepostřehnutelně stoupá, neboť se jedná o umělý vodní přivaděč. Stojíme na místě, kde pár metrů vpravo odtud byl druhý otvor do již zmíněného „tunelu“. Voda tekoucí struhou mířila právě sem.

Kdybychom pokračovali dál po této téměř vrstevnicové cestě, došli bychom až k ústí štoly Neklid (Unruhe), odkud voda vytékala. Obnažené zbytky původního kamenného koryta struhy pozorní zahlédnou na několika místech těsně při hraně cesty a svahu.

Zde by šla napojit přeshraniční stezka, která by pokračovala cik cak vzhůru po Neklidu k větrným elektrárnám, kolem hraničního kamene a podél hranice až do Loučné. Cestou by kopírovala a doplňovala stávající naučnou stezku na saské straně hranice.

Zastavení 12:

Vydáme se cestou směřující na vrchol Dubu (1001 m n. m.), ale po několika metrech budeme pokračovat levou odbočkou až dojdeme k horní stanici lyžařského vleku. Zde

na okamžik odbočíme z trasy vlevo, abychom došli na vrchol Kamenné hory (altán). Stojí to opravdu za to. Těch pár metrů zacházky nám vynahradí nevšední pohled do krajiny i na balvany, stékající v kamenných přejích s vršku hory až hluboko do údolí. Jedná se o kvarcitové kamenné moře, které má na svědomí poslední doba ledová. Skalní výchoz této značně odolné horniny trhal mráz a uvolněné bloky se soliflukcí pomaličku sunuly dolů, až do údolí.

Zastavení 13:

Vrátíme se zpět na trasu naučné stezky a vysokým lesem po pohodlné cestě sestupujeme. Po zhruba kilometru překročíme potok, přitékající od Farské louky, a po pár desítkách metrů sestupu spatříme u potoka vyžděný portál Vodní štolý (na důlních mapách označovaná jako Waselaufstollen). Tato surovinově nevýznamná štola byla po svém opuštění přeměněna na podzemní vodní nádrž. Nedaleko od vchodu byla do skály vysekána kapsa, kde byl kámen jemně opracován, aby dřevěné přehrazení na skálu přesně dosedlo a nepropouštělo vodu. Další důkaz toho, jak cenná a nenahraditelná byla pro hornictví a s ním související činnosti každá kapka vody. Z potoka, ale i ze štoly, byla voda odvedena do struhy, kterou odtékala do Jáchymova.

Zastavení 14:

Cestou podél struhy, která je dosud velmi dobře patrná, neboť sem dosud nevjel žádný mamutí lakatoš, který by ji při těžbě dřeva nenávratně zničil, dojdeme k již zmíněnému ústí štoly Gegenbau. Tato spolu se štolou Dürrenschoberger na druhém konci hory posloužily jako potrubí, které při svém vyústění vyvrhlo vodu do dalšího koryta vodní struhy, aby ji nakonec dopravilo až do prostoru u Dolu Svornost.

Zastavení 15:

Od ústí štoly sejdem na cestu pod ní, což byl paradoxně opět vodní přivaděč. Svému účelu sloužil do doby, než byla vyražena štola Gegenbau. Pustit vodu do štoly znamenalo, že se zjednodušila údržba vodní struhy. V podzemí ji nezanášelo jehličí ani spadané větve, v zimě ji nezavál sníh.

Těsně před krajem lesa vidíme nad i pod cestou množství starých pinek i zavalených štol s haldičkami. Jsme v revíru někdejšího Horního a Dolního Tureckého vrchu, kdysi bohatého na stříbro.

Přišli jsme na křižovatku cest a zároveň i naučných stezek. Nakrátko se připojíme ke stezce městského okruhu a po úvozové cestě dojdeme k ulici Na Valech. Jméno má údajně proto, že zde jáchymovští měli za třicetileté války stavět obranný val proti vpádu Švédů. Dochovala se však pouze legenda. Cestou opět uvidíme všechny významné stavby horní části města a kolem kostela dojdeme k výchozímu bodu.

Čtvrtý okruh (územím žuly)

Muzeum – Popov – důl Červánky – Vlčí hřbet – klášter Mariánská – Mariánská – Popovská hora – hřbet nad Jáchymovem – třetí halda Svornost – muzeum
Bude mít délku km a celkem 9 zastavení.

Od muzea sejdem po nám. Republiky ke kapli sv. Anny, kde odbočíme na ulici Havlíčkovu, kterou dojdeme až pod jáchymovskou sjezdovku. Až potud cesta

víceméně kopíruje stezku městského okruhu. Haldičky stříbrných dolů vidíme na sjezdovce i na protějším svahu (Zlatá Růže). Protože nás k prvnímu zastavení čekají asi 3 km chůze, nebudeme se rozptylovat a pokračujeme v cestě. Asfaltová silnice nás i bez značení bezpečně dovede k rekultivované skládce komunálních odpadů, ale odtud již pokračujeme kamenitou cestou k bývalé osadě Popov.

Zastavení 1:

Na místě bývalé osady Popov nás nejprve přivítají vzrostlé, dosti pošramocené lípy, údajně až 600 let staré. Vzápětí, vlevo od cesty, zasypaná jedna z celkových dvou popovských šachet. Za povšimnutí stojí změněný ráz geologického prostředí. Místo krystalických břidlic (svorů) budují zdejší terén horniny typu žuly. Také zdejší uranové zrudnění mělo odlišný charakter než ve vlastním jáchymovském revíru. Netěžily se zde typické rudní čočky smolince z rudních žil, ale tzv. uranové černě z infiltračního typu zrudnění.

Z tohoto místa si uděláme dva krátké výlety do okolí. Nejprve se vydáme vzhůru na kopec, zvaný Popovský kříž (752 m n. m.), tvořený výlevnou čedičovou horninou. Podíváme-li se na ní zblízka, uvidíme, že je plná bublin od unikajících plynů. Bohužel v nich žádné minerály nevykristalovaly. Na místě je otázka, kde se v Krušných horách, které převážně tvoří krystalické břidlice (svory, fylity, ruly) a granitoidy (horniny charakteru žuly), vzaly horniny sopečného původu. Odpověď nalezneme na vršku kopce, odkud je krásný pohled na pánevní podkrušnohorskou oblast i kopcovitý terén za ní. Bezprostředně vidíme Ostrov a takřka na hory nalepený areál bývalého závodu Škoda, kde se vyráběly trolejbusy. Tato fabrika byla postavena jako náhrada pracovních míst v zavíraných jáchymovských uranových dolech. Už dávno by sama bývala potřebovala nějakou náhradu. Ale k tomu nedošlo. Bez náhrady byla uzavřena, protože česká společnost zřejmě dospěla k závěru, že tu pravou atmosféru moderního města dotváří teprve čoud z výfuků, nikoli čistý provoz trolejové dopravy. V pozadí za továrnou a Ostrovem vidíme kopce stratovulkánu Doupovské hory, což je veliké sopečné horstvo. Když si tak svého času Doupov soptil a chrлил lávu kam se dalo, tak některým soptíkům se zdálo být přízemní, vylévat se pořád jen a jen do stejných míst. Všimli si, že sousední hory nejsou nijak zvlášť kompaktní, neboť věky byly rozlámány jak se patří. Těch přírodních cest a cestiček, kterými kdysi proudily rudodárné roztoky nebo se draly žilné horniny, bylo nesčetné množství, takže by byl hřích je nevyužít. A tak se taky stalo. Tu a tam se některá přírodní cesta opět otevřela, takže tu a tam se vylila doupovská láva i v Krušných horách.

Dobrý zrak objeví v areálu bývalé Škodovky tzv. Věž smrti (Rudou věž), která prozrazuje místo, kde stával nejobávanější jáchymovský lágr, tzv. Elko. Zde bez jakýchkoli ochranných pomůcek smolince na sucho mleli a plnili do barelů pro režim nežádoucí osoby (zejména kněží). Pobyt zde dlouhodobě nikdo nepřežil.

Od Ostrova trochu napravo vidíme Karlovy Vary, za nimi hornatinu Slavkovského lesa, vlastní sestru Krušných hor.

Druhé odskočení z trasy vede s kopce dolů. Nejprve projdeme kolem torza popovské kapličky, které se zachovalo alespoň v tomto žalostném stavu nejspíš proto, že bourací pěsti socialismu došla nafta a žádný soudruh ji v kanystru nechtěl osobně donést. Co kdyby...? Pak přijdeme tam, kam jsme měli namířeno. A uvidíme Majestát. To není obyčejný strom, to není obyčejný javor. To je vtělená důstojnost sama. Celou svou rozložitostí shovívavě shlíží na drzé kopřivy i rachitický podrost, který by mu tak rád ukradl něco slunečních paprsků. Je mu prý 350. Ale nevypadá na to. Je krásný, je silný, je plný života. Ať to tak dlouho zůstane. Ale vidí daleko a mnoho pamatuje. Snad z toho není otrávený!

Zastavení 2:

Vydáme se cestou vzhůru, ale na první odbočce se pustíme vlevo. Jdeme po víceméně vrstevnicové cestě a všude kolem vidíme žulu. Cesta začne klesat a dovede nás k potoku, podél kterého se pustíme vzhůru až přijdeme k haldě. Je to pozůstatek někdejšího železorudného dolu Červánky (Morgenrot-Morgenstern), těženého od poloviny 19. století. Došli jsme do míst, kde končí průběh zlomu Bludenského pásma, který má délku přes 30 km. Probíhá od Johannegeorgenstadtu v Německu až sem k Popovu. Na toto poruchové pásmo byly vázány výskyty železných a manganových rud, jejichž nejbohatší úseky se těžily v okolí Bludné (Irrgang). Povšimneme si i trestuhodně nefunkční čističky odpadních vod, tekoucích z Mariánské. Je vidět, že v ochraně životního prostředí je pořád co zlepšovat.

Kolem dalších hald a povrchových kutaček dojdeme těsně před Mariánskou, kde odbočíme vlevo na stoupající lesní cestu, lemovanou a přirozeně dlážděnou žulovými balvany. Na haldách toho mnoho nenajdeme, pouze produkt větrání železných rud, tzv. limonit.

Zastavení 3:

Na křižovatce cest dojdeme do místa se skalním žulovým výchozem, který byl opředen bájemi. Místní ho kdysi pojmenovali **Nevěstiny peřiny**. Cestou vzhůru jdeme po výchozu jemnozrné žilné horniny, tzv. aplitu.

Zastavení 4:

Těsně pod vrcholem Vlčího hřbetu (902 m n. m.) procházíme kolem dalších skalních výchozů, kde stojí za povšimnutí dvě věci. Jednak to je bílá, asi 10 cm mocná žilka aplitu, která protíná žulové bloky. Je to hornina obdobného charakteru jako žula. Je to žilný ekvivalent žuly, tzn. že žulové magma utuhlo v podobě žil v puklinách a trhlinách okolního pláště v různých časových obdobích. Žula a aplit se tak neliší pouze vzhledem (aplit je jemnozrnější), ale i stářím intruze (výlevu).

Dalším fenoménem je drsný vzhled povrchu skály. Nápadně vystouplá zrna a žilky křemene, vedle živců a slíd hlavní minerální součástky žuly, dokazují, že během ledových dob zde bylo pěkně větrno. Spoře zarostlá krajina měla charakter spíše tundry, takže nechráněná skaliska byla vystavena zejména větrné erozi. Byla bičována větrem unášejícím prachová zrna i dešťové kapky, opékána Sluncem a trhána mrazem. Méně odolné součástky byly mechanicky i chemicky vymílány, takže povrch se změnil ve struhadlo. Erozi proto nejvíce odolal nejtvrďší křemen.

Zastavení 5:

Došli jsme na vrchol kopce, kde pohled opoutají kulovitě zaoblené balvany žuly, které díky této poloze (na vrcholu) neměly možnost se někam „kutálet“. Jejich tvar má na svědomí opět eroze, s převažujícím podílem eroze větrné.

Za povšimnutí stojí, že vedle počasí se na větrání hornin podílí i biomasa. Kořínky rostlin opakovaně a pozvolna pronikají stále hlouběji pod povrch skalisek a mechanicky je narušují. O zbytek se postarají výše zmínění exogenní činitelé (vítr, voda, oslunění, mráz).

Horniny, po kterých jsme šlapali, patří do skupiny žuly. Jsou to horniny, jejichž klasifikace je založena na tzv. basicitě živců. To je na tom, zda živec má chemicky kyselejší nebo zásaditější charakter. To ovšem nemůžeme v terénu rozlišit, takže je lépe hovořit obecně o granitoidech, tj. o horninách ze skupiny žuly, než o žule jako takové. Zdejší „žula“ byla určena místy jako adamellit, místy jako granodiorit.

Protože jsme v Krušných horách, tak aby toho nebylo málo, začaly se zde rozlišovat „žuly horské“ a „žuly krušnohorské“. Toto rozlišování mělo zejména praktický význam. „Žuly krušnohorské“ jsou mladší a jenom na ně jsou vázána ložiska cínových rud. Zde se pohybujeme v terénu se „žulami horskými“, takže hledat zde cínovou mineralizaci by bylo marné.

Zastavení 6:

S kopce sejdem se směrem a dojdeme ke kamenné zdi, což je jediný pozůstatek někdejšího poutního místa Mariasorg (739 m n. m.). Na kostel, vysvěcený roku 1699, později navázal klášterní areál s hospicem. Mariánská se stala jedním z nejhojněji navštěvovaných poutních míst této oblasti. V roce 1948 starosvětská idyla skončila, neboť nájemcem se stalo Ministerstvo vnitra prostřednictvím II. praporu útvaru SNB „Jeřáb“, který měl na starosti ostrahu celé oblasti těžby uranu. Sakrální vybavení, až na milostivou madonu, která své místo našla v jáchymovském kostele sv. Jáchyma, skončilo v kamnech nebo je zničilo hniloba. V roce 1965 byl zdevastovaný klášter demolován, neboť „nesloužil svému účelu“. Jako socialistická úlitba Bohu zde byl zřízen (1962) Ústav sociální péče pro mentálně postižené dívky a ženy, přičemž staré objekty v letech 1982-1993 nahradila budova nová.

Odtud se vydáme po silnici směrem vzhůru. Projdeme hornickým sídlištěm z 50. let a osluněnou cestou půjdeme k Popovské hoře.

Další geologickou zajímavostí Mariánské je např. i to, že zde zůstaly zachovány zbytky bazálních terciérních štěrkopísků starosedelského souvrství. Toto souvrství je charakteristickou složkou pánevních hnědouhelných slojí, takže to svědčí o tom, že Mariánská (včetně celých Krušných hor) kdysi byla na jejich horizontální úrovni. Teprve následné tektonické pohyby zcela změnilly charakter někdejší nevýrazné pahorkatiny do dnešní podoby hor a podhůří. Budeme-li trpěliví a zdravě žít, dočkáme se třeba překvapení v podobě přeměny současných hor ve velehory. Krušné hory pořád „rostou“. Rychlost to sice z lidského pohledu není nijak závratná, asi 1,6 mm za rok, ale vezmeme-li si na pomoc kalkulačku, je to z geologického hlediska přeci jen pořádný fofr.

Z Mariánské by nebyla na škodu trasa směrem na Oldříš a přes báje opředena žulová skaliska s nádherným rozhledem na krušnohorské podhůří dojít na židovský hřbitov v Hroznětíně.

Zastavení 7:

Již jsme minuli železné doly, ale železo na Bludenském pásmu doprovází další prvek, a to mangan. Jsme na úpatí Popovské hory (901 m n. m.), kde bylo učiněno několik pokusů ho těžit. Nejlepší ukázky manganových minerálů sběratelé naleznou na nevelké haldě přibližně na rozhraní louky a lesa. Červené zbarvení upozorní na přítomnost železa, tmavé, skoro černé povlaky na žilovně, naopak na mangan. Drobné, vysoce lesklé krystalky patří minerálu pyrolusitu, horší to ale je s určením tvrdých nekrystalických kůr. Může to být kryptomelan, todorokit nebo koronadit. Pomůže buď rentgenová analýza, nebo letitá zkušenost, vycházející opět z množství provedených rentgenových a chemických analýz. Není to jednoduché.

Zastavení 8:

Od naleziště minerálů manganu se vydrápeme na vrchol Popovské hory (altán), kterou tvoří, podobně jako Popovský kříž, těleso výlevné horniny čedičového typu. Na nejvyšším místě lze uvidět náznak typické vlastnosti čedičů, tj. sloupcovitou

odlučnost. Lze jen litovat, že Příroda zde nevytvořila něco podobného, jako jsou „varhany“ v Kamenickém Šenově. Ale nemůžeme chtít, aby zde bylo vše naprosto dokonalé (ale stejně by to bylo fajn).

Pěkný výhled nám umožní pozorovat rozbrázděný a strmý jižní krušnohorský svah, který modelovaly vodní toky po tektonicky předurčených liniích. Směrem k severu horský terén přechází v nevýraznou náhorní planinu (např. mezi Božím Darem a Ryžovnou), která pak pozvolna klesá směrem do Německa.

Zastavení 9:

Vydáme se na zpáteční cestu do Jáchymova. Cestou mineme několik dalších pozůstatků po dolování. Za zmínku stojí pohled na několik ostrůvků stříbrných hald, porostlých stromy. Přijdeme-li blíže, uděláme si představu, jak se kdysi dolovalo. Vidíme nepřilíš hlubokou jámu (pinku), kolem které je prstenec z nasypného hlušínového materiálu. Nejprve se vykopala poněkud širší jáma, aby se stabilizovala povrchová hlinito-kamenitá zvětralina, která by se jinak sesouvala na kopající horníky. Po dosažení pevné skály se po úklonu žíly razila šachtice. Někdy pár metrů, někdy i desítky metrů hluboká. V prvním případě se ve směru žíly vyrazila chodbice, která měla za úkol nalézt čocku se zrudněním. Nalezli-li stříbrnou rudu, horníci zbohatli a kopali dál, aby byli ještě bohatší. Nenalezli-li nic, o všechno přišli a kopat přestali.

Pod námi je nejvyšší haldová etáž rudního uzlu Svornost. Přejdeme po ní a po silnici sejdem k muzeu.

Pátý okruh (východní)

Muzeum – Panorama – lom – Suchá – štola u lanovky na Klínovec – Bratrství – kaple sv. Barbory – muzeum

Bude mít délku ? km a celkem 9 zastavení.

Sejdeme do spodní části města přes Šlikův park, kterému zřejmě nemohl někdo přijít na jméno, takže pamětní desku s jeho nacionáliemi pro jistotu odnesl do sběru. Za těch pár piv to určitě stálo. Představa, co všechno ještě musí nenávratně zmizet, když náš stát tak shovívavě pohlíží na flákače a ke všemu je velkoryse podporuje, je přímo děsivá. V lázeňské čtvrti projdeme kolem rovněž chybějící bronzové desky, která vzpomínala tentokrát Agricolu, a po silnici stoupáme na Panoramu, kde na vyvýšeném hrbolku hned za restaurací stávalo jáchymovské popravíště.

Zastavení 1:

Nostalgicky, pod dojmem ukradeného, si možná povzdechne, že je škoda, že útrpné právo vymizelo z postulátů dnešní společnosti. Takový paragraf o veřejném lámání v kole by možná nenechavcům přivodil alespoň neklidné spaní.

Pokračovali-li bychom dále po lesní cestě za popravíštěm, došli bychom listnatým lesem, kde je možno si udělat představu, jak asi původní krušnohorské lesy vypadaly (převažoval buk lesní a pouze přimíšen byl smrk ztepilý a jedle bělokorá), až k vyhlídce s altánem, nazývané Dívčí skok. Těžko říct, zda tu nějaká zhrzená dívčina skočila ze skály, zato v údolí u protějšího svahu uvidíme poslední důlní dílo jáchymovské, kterým je Nová odvodňovací štola. Byla vyražena v 80. letech pomocí nejmodernější techniky. Místo střelných prací bylo použito velké dláto, které téměř 3 km dlouhý tunel vyhlodalo. Bohužel, závěrečné stadium ražby, kdy bylo třeba propojit nové dílo s dílem starým, tj. s historickou dědičnou štolou Daniel, se bez trhacích prací neobešlo, takže se vystřílela nejen propojka obou štol, ale doslova se rozstřílela prastará podzemní kaple hornická. Nějaké to kilo dynamitu navíc státní rozpočet klidně oželel.

Není vyloučeno, že v prostoru Dívčího skoku kdysi stávalo jakési hradiště, které mělo za úkol dohlížet na bezpečnost cestujících a jejich majetku, pohybujících se po okolních kupeckých stezkách. Nebo spíše celnice, která z vás měla něco vytáhnout do bezedné státní pokladničky.

Při povídání o vzniku Jáchymova se většinou hovoří pouze o tom, že vznikl kolem někdejší osady Konradsgrün, osady dřevorubců a snad i kovkopů. Zde, v prostoru Panoramy, zároveň koexistovala i osada Hagenava.

Zastavení 2:

Dál se vydáme po silnici směrem na Suchou. Po pár desítkách metrů na chvilku odskočíme vlevo, abychom se podívali na to, co kromě rud plnilo tektonické trhliny. Profil stěnou někdejšího lomu na štěrk a stavební kámen vystavuje uprostřed na odív mohutnou žílu porfyru, lemovanou po okrajích mladšími žilami Vrátime se zpět na silnici a pokračujeme původním směrem. Ještě než přijdeme k prvním domkům Suché, tak na levém svahu vidíme staré důlní práce, pod silnicí vpravo nad potokem haldu cechu Vše na stříbro.

Zastavení 3:

O tom, že ani Suchá nebyla uranu prostá, nás přesvědčí odval Dolu Tomáš. I když se nejednalo o bůhví jak produktivní důl, velikost haldy nás přesvědčí okamžitě o tom, že tady se želízkem a mlátkem určitě nikdo neoháněl.

Cestou výš mineme „Arboretum u Němců“, relativně mladý, ale esteticky mimořádně působící krajinný prvek. Množství práce tomu věnované je obdivuhodné. Ještě výš mineme nedávno opravený kostel ...

Zastavení 4:

Došli jsme téměř na konec staré zástavby, k hospodě s trefným názvem U pašeráka. Traduje se, že po úpadku jáchymovského stříbrného hornictví se někteří havíři přeškolili na pašeráky. Ostatně, neměli-li umřít hladem, nic jiného jim nezbyvalo. Pracáky v té době ještě nebyly, o shánění místa prostřednictvím internetu tuplem nemůže být ani řeč. Traduje se, že nejvíce pašeráků přebývalo v Suché. Bylo by to logické. Finanční stráž by ostatně musela mít výcvik dnešních zvláštních bojových jednotek a morálku Čermákova chicagského policejního sboru nepodplatitelných, aby našla odvahu pachtit se přes hory a doly, zvláště v zimě, za vidinou zabavení několika soudků kořalky, které by musela navíc odtáhnout na vlastním hřbetě zpět na celnici. Takovouto bezmeznou loajálností jistě nepředpokládalo ani nadřízené ústředí v habsburské monarchii, tak jako dnes dozajista nepředpokládá naše policejní presidium, že jemu podřízení policajti budou důsledně honit poberty. Efektivní hospodaření s penězi daňových poplatníků zřejmě nikdy nebude silnou stránkou jakéhokoli státního molochu.

Stopy po dolování vidíme i zde. Nedaleko od hospody je halda bývalého stříbrného dolu, v udržované zahradě pod na pozadí romanticky vykukuje vyzděný portál štoly.

Vydáme-li se vpravo, došli bychom, cestou lemovanou důlními díly, k Dolu Plavno, jehož výsypka byla viditelná na úbočí Krušných hor, před tím než zarostla stromy, už daleko před Ostrovem ze silnice vedoucí od Karlových Varů. Pro začínající sběratele minerálů může být potěšující zpráva, že stranou hlavního odvalu, kde se s přimhouřením oka dají najít minerály pětiprvkové formace (Ag-Bi-Co-Ni+/-U), je nasypána nevelká halda s minerály skarnů. Magnetit je kusový i v pěkných krystalech, běžný je zde i hematit, pyrit a sfalerit. Tu a tam nalezneme zlatavý chalkopyrit, nenápadný kassiterit, a hlavně neopomineme to, co opravdu stojí za to. Je to hybrid magnetitu s hematitem, zjednodušeně by se dalo říci magnetický hematit, ale přesto jde o samostatný minerál maghemit. Tvoří nepřehlédnutelné lupenité agregáty, které u nás, a nejspíš ani hodně široko daleko od našich hranic, ani náhodou nenajdeme. Najít se zde dají i druhotné minerály se zinkem a mědí, kvality ale nevalné, a řada skarnových silikátů. Bohužel vzácné zelené cínové granáty, které byly nalezeny ve skarnovém tělese na 10. patře dolu, nikoho nenapadlo na tuto haldu také vyvézt.

Varování!!! Protože jako živočišný druh jsme od přírody chamtiví, sběratelé čehokoli pak obzvlášť, tak nevídaná přemíra minerálů na dosti velké nehlídané hromadě nám může přivodit vážné zdravotní problémy, zejména v tom směru, že se pod tíhou nálezů strhneme. Budme uvážliví a od každého si berme tak jeden či dva vzorky. Cenu mají jen v našich očích, na žádném trhu je v žádném případě výhodně nezpeněžíme. Ani sběrné suroviny samotnou rudu nevykoupí.

Zastavení 5:

My se však vydáme vlevo, a dojdeme k malému báňskému rybníku. Tento Dürrenscheinberský (Dürrenberský) rybník dodával vodní pohonnou sílu k pohonu

úpravnického a hutnického zařízení jáchymovské stříbrné huti. Hráže všech rybníků byly stavěny nepřelévané, a to násypem a pěchováním zemitého materiálu.

Zastavení 6:

Cestou od rybníka mineme poslední chaty a při vstupu do lesa uvidíme nad i pod cestou řadu opravdu starých důlních děl. Horský hřbet, na který jdeme, je dolováním doslova provrtán. Odděluje údolí Sušského potoka s doly na Suché, od údolí potoka Klínoveckého (Veseřice?), kde hlavním dolem byla štola Saských šlechticů (pozdější uranové Bratrství), kterou odvodňovala dědičná Kozlí štola.

Zastavení 7:

Nyní nás čeká poměrně dlouhý a pozvolný sestup až do údolí Klínoveckého potoka. Cestou míjíme množství starých důlních děl. Mineme závěr sjezdovky zvané Pařezovka a překročíme Klínovecký potok. Jak se blížíme k budově lanovky na Klínovec, sledujeme levý břeh potoka, aby nám neunikl portál jediné štoly, která kdy byla vyražena do sterilních (z hlediska rud) klínoveckých svorů. Je asi tak 60 m vzdálen od budovy lanovky. Spatříme vyzděné a zamřížované ústí štoly, která je ovšem po pár metrech totálně zavalená. Prohlédnete-li si pečlivě kamennou zeď, pak v její levé části, při pohledu na ústí štoly, je nevelký výklenek, kam horníci nejspíš pokládali obrázek nebo sošku svatého, který jim měl dopomoci k tolik potřebnému štěstí, kterého se tady ale nedočkali.

Dojdeme na parkoviště. Naše další cesta povede dolů po silnici podél potoka, ale ten kdo už navštívil vrcholek Kamenné hory a vzpomene si na kamenné moře, může jeho závěr spatřit za potokem nedaleko odtud (200 m), vydá-li se směrem k hospodě Hájenka pod Neklidem. Pokračoval-li by ještě dál, tak po cca 500 m lze vidět vyzděný portál dědičné štoly Václav, která dodnes odvodňuje veškerá důlní díla situovaná na Neklidu.

Zastavení 8:

Cestou od parkoviště mineme haldu průzkumné uranové štoly 1. máj a dnes neviditelnou štolu č. 7, která kromě uranových obsahovala zejména kobaltové rudy. Projdeme kolem štoly Saských šlechticů, což bylo nejvýznamnější důlní dílo této části jáchymovského revíru, a přes odval Dolu Bratrství přijdeme na lesní cestu.

Zastavení 9:

Pod ní spatříme budovy jáchymovské tabákové továrny a u kaple sv. Barbory sestoupíme do města v místě, kde okruh v podstatě začal.

Jáchymovské cyklotrasy

Cyklistická turistika nabyla v posledních letech na významu. Nabízí nový způsob seznámení se s krajinou, přičemž stezky slouží jak rekreačnímu, tak i kondičnímu pohybu. Uplynulá léta jasně ukazují, že v případě cykloturistiky nejde o pouhý módní výstřelek, nýbrž o faktický trend.

Po nahlédnutí do turistické mapy spatříme na katastru Jáchymova několik už vyznačených tras. Po vlastní zkušenosti z terénu vím, že existují, ale to je tak všechno, co se o nich dá říci. Chybí směrovky s údaji, chybí jakýkoli mobiliář. Aby místní cyklotrasy neměly pouze lokální význam, je nutné smysluplně je napojit na

trasy okolních katastrů, pokud možno tak, aby v konečném důsledku byly napojeny i na celoevropskou síť dálkových cyklotras.

Narozdíl od naučných stezek je nutné u skutečně funkčních a frekventovaných cyklotras vybudovat zázemí pro občerstvení i nezbytný servis, včetně půjčovny kol, a pečlivě by se měla zvážit i návaznost na veřejnou dopravu. O všech aktivitách podél tras je nutno důsledně a přehledně informovat, o obecné propagaci ani nemluvě.

Vedle cykloturistů, kteří se spokojí s nenáročnými cestami i cestičkami a kochají se pohledem na pomalu ubíhající okolní krajinu, ovšem existuje i další početná skupina vyznavačů mrhání vlastní energií, kterou tento standard neuspokojí. Pro horská kola osedlaná příchutí adrenalinu je nutno vytýčit odpovídající tratě a stanovit zde podmínky pohybu, jednak proto, aby nedocházelo ke zraněním, jednak i kvůli devastaci terénu a tím k negativním dopadům na životní prostředí. Turistika na kolech by tudíž neměla postrádat obdobné standardy, jako zimní lyžařské sporty, včetně zajištění horskou službou. Pouze takováto struktura může uspokojit pobyt „celé rodiny“ a zdůvodnit, proč by právě sem měla přijet.

Rozhledny, lanovky

Nedávná první diskuze nad územním plánem ukázala, jak obecně podmanivé je nutkání budovat. Těžko říct, zdali jde o vlezlou fikci zanechat po sobě nesmazatelné stopy, či o opojný pohled na produkty kombinace betonu s ocelí.

Dříve zpracovaný plán rozvoje navrhoval stavbu rozhledny i lanovek, což se zdá není zcela proti mysli ani nyní. Chtěl bych proto přijít také s troškou do mlýna.

Úvaha 1:

Chtělo-li by město stavět rozhlednu, pak by možná stálo za zvážení, zda by pro to nebyla vhodná kóta Šance (927 m n. m.). Je to celoročně a celodenně osluněný kopec, dobře dostupný z města např. přes Klobouk, je na značené turistické cestě, a pohled na město a okolí by byl „jako na dlani“. Pro ty z nás, kteří pěší cestu do kopce radši z pohodlnosti oželí a chtěli by se dostat co nejbližší autem, se nabízí také řešení. Kousek za Abertamskou křižovatkou (směrem na Božák) je na vršku plácek, jako stvořený pro odstavení auta. Odtud vede kvalitní a pohodlná, velmi mírně se svažující cesta, jejíž absolvování by nedělalo potíže ani lidem s holemi. Případně by sem mohl zajíždět i malý městský autobus.

Úvaha 2:

Protože jsou (a nejspíš i pořád budou) „živé“ choutky na stavbu lanovek, předkládám ryze jáchymovskou, využitelnou celoročně, právě ve spojení s kótou Šance. Vedla by sem z údolí Můstku (cca 1 km), tzn. po severní a studené straně kopce. Protože v našem zeměpisném pásmu hory už jsou a nadále i budou závislé na mrazivých dnech, kdy je možno sníh vyrábět uměle, nebyl by zde problém s umělým zasněžováním. V údolí je dostatek místa jak na stavbu rybníka, kterému dodá dostatek vody zdejší potok, tak i pro vybudování parkoviště (svého času zde byl dostatek místa i pro ústřední lágr Bratrství). Byla by zde velmi dobrá návaznost nejen na běžecské tratě v okolí Jahodové louky či Krušnohorskou magistrálu, ale i na osluněný prostor Klobouku. Asi by se k tomu měli vyjádřit projektanti sjezdových tratí, ale ta okolnost, že zde byl kdysi vybudován jáchymovský skokanský areál, snad o něčem svědčí.

Klady:

Je to prakticky ve městě, prostor je velmi dobře dostupný auty a není limitován městskou zástavbou. Čím dále se návštěvníci od města vzdálí, tím méně budou využívat služeb, které město bude nabízet. Vedou sem i elektrické dráty (a plyn), takže radost by měli i rozvodáci. Jde o „mrazivé“ údolí, kde se sníh, když napadne nebo se vyrobí, udrží velmi dlouho. Slunci se sem dlouho nedaří ani nakouknout. Lanovka by sloužila celoročně. Lyžařům, výletníkům i cyklistickým nadšencům. A hlavně, týkala by se bezprostředně jen a jen jáchymovského městského areálu. Zmožení sportovci by mohli ulehnout na neobsazená lůžka Lázní a využít jejich rehabilitační servis. Méně zámožní by poptávali levnější lůžka a stravu u místních majitelů nemovitostí a restaurací. A především, lanovka by ve městě byla, a přesto nebyla. Charakter města by nijak nepoznamenala.

Zápory:

Stálo by to řadu peněz (ale určitě zlomek toho, co ta původně plánovaná na Klínovec). A je to pořád jen pitomá lanovka.

Závěr

Jak z naučných stezek, tak i z funkčních cyklotras vyplývá, že nejenže bude jejich realizace něco stát, ale něco stát bude zejména i jejich další údržba, aby se po počáteční euforii stříhání pásek vzápětí nestaly opět organickou součástí krajiny. Jako řešení financování se nabízí použití vybraných lázeňských a rekreačních poplatků právě na tento účel. Dosavadní „projídání“ těchto peněz nepřineslo užitek ani městu, ani rekreačně-turistickým zařízením, včetně Lázní. Nebudou-li finanční prostředky účelově vybrané účelně vynaloženy, můžeme o rozvoji města dál pouze snít či spekulovat.

Přes všechny tyto uvažované záměry by se největší jáchymovskou devizou mohlo stát zpřístupnění velmi atraktivního podzemí. Majitelem toho nejlepšího jsou Lázně Jáchymov, a.s. Navrhuji toto téma s ředitelem Lázní prodiskutovat. V případě záporného postoje by se město mohlo angažovat v někdejší těžní štolě č. 1 Bratrství. Tato štola je i na jáchymovské poměry velmi atypická zejména tím, že je zde v relativně přístupném prostředí k vidění obrovská komora, kde byla umístěna podzemní strojovna slepé jámy. Škoda jen, že Jáchymovské doly neopomněly demontovat těžní stroj. Opustily-li by to dnes, neodnesly by nic. Tehdejší doba byla úzkoprse spořivá. Ale i tak to stojí za vidění, člověk si v té podzemní „služi“ připadá hodně malinký. K vidění jsou šachta s nárazím, depo, dílny, sklady střeliva, záchody, překopy i sledné, komíny i dobývky. Impozantní tunely štol jsou velké tak, že tam pohodlně projede i auto. Zkrátka encyklopedie všeho, co uranové hornictví 50. let obnášelo. Unikát. Nic lepšího, obzvláště takto snadno přístupného, se nenajde nejen na Jáchymovsku, ale i v celé republice. Kdo ví, jestli vůbec i někde za hranicemi, protože hornickou předností vlastního Jáchymova, ne už tak ani celého Jáchymovska, byla zaříznutá údolí, která přímo nabádala k otvírce štolami. O celkovém stavu se nedá říct nic jiného, než že je velmi zachovalý. Provozní náklady by byly relativně nízké, neboť voda, jako největší problém hlubších důlních děl (což je drtivá většina), má díky poloze štoly možnost samovolně odtékat. Nic takového není k vidění ani v hlubinách Svornosti (tam jsou zase jiné přednosti). Protože realizace je nejspíš hudbou vzdálené budoucnosti, nebylo by k zahazení, chránit toto důlní dílo jako kulturní (technickou) památku, byť i zakonzervovanou a nepřístupnou. Nikdo neví, jaká společenská poptávka bude v nejbližší či vzdálenější budoucnosti. A uran byl, je a ještě dlouho bude tabuizován. A nejen v České republice. Samo slovo vyvolává mrazení v zádech a otázky. Proč na ně tedy neodpovědět?

Z předchozího plyne, co by se mělo a mohlo realizovat:

Stavební investice velké a větší:

- 1) Oprava Městského rybníka
- 2) Rozhledna na kótě Šance (?)
- 3) Seznam vyhlídkových míst s navrženými altány:
 - a) lesní pěšina nad Běhounkem (pohled na lázně, Tabačku)
 - b) vrch Klobouk (celkový pohled na město)
 - c) cesta pod Šancemi (za psím cvičišťem; pohled na dnešní jádro města v okolí radnice)
 - d) vrch Kamenné (Hadí) hory (kamenné moře, pohled na hory)

- e) vrch Popovské hory (pohled na jižní krušnohorský svah)
- 4) Seznam navrhovaných hornických replik:
 - a) žentour u šachty Josef,
 - b) vodní kolo na Eliášském potoku + stoupy
 - c) vodní kolo pod opraveným Městským rybníkem, které by pohánělo jáchymovský vynález – mihadlo
 - d) bod b) a c) by se dal vypustit a kolo se vším všudy by se dalo postavit na Eduardu, pod Heinzenovým rybníkem
 - e) stavba replik různých typů pecí na tavení stříbra v aleji mezi Svorností a šachtou Josef

Investice v podobě zejména manuální práce

- 5) Vyčistit vodní struhu mezi Vodní štolou a štolou Gegenbau
- 6) Postupně i dílčí úseky dalších struh
- 7) Obnova portálů starých štol v dohledu turistických tras

A spousty drobností mobiliáře (lavičky, přístřešky...) a tabule. Velikost A0, protože text musí být trojjazyčný (česky, německy, anglicky), bude-li se na financování podílet Unie. Návrh designu přenechme architektům.

V územním plánu posoudit návrh na:

Přírodní památku (resp. významný krajinný prvek):

1. Kamenná hora s kvarcitovým kamenným mořem
2. Vlčí hřbet (rozpad a větrání žuly)
3. výchoz skarnů v údolí Eliáše
4. důlní dílo ve skarnu – Antonín (u Eduardu)
5. lom na Panoramě (geologický profil žilnými horninami)

Kulturní (technickou) památku (možná většina spadá pod předchozí):

1. Městský rybník (bude-li opraven)
2. Heinzenův rybník + vodní struhy
3. vodní struha z Vodní štoly do Gegenbau
4. těžní štola č. 1 (Bratrství)

Zdař Bůh

RNDr. Jan Hloušek